

Kaikki mukaan YSOa kehittämään!

Yleisen suomalaisen ontologian kehittämiskäytännöt

Jarmo Saarikko
tietoasiantuntija, Kansallis kirjasto

Kirjastoverkkopäivät 27.10.2021

K2S3 Finto-palvelu - osallistamista ja yhteistyötä Suomessa ja maailmalla

Yleinen suomalainen ontologia YSO

- Sisältää noin 30.000 käsitettä - YSO-paikat erikseen (n. 8.000)
- On laajasti käytössä myös kirjastosektorin ulkopuolella
- Käytettävissä Finto-käyttöliittymässä ja API-liittymän kautta myös ulkoisissa järjestelmissä, esim. Annif-kuvailussa ja FintoAI:ssa
- Haluamme osallistaa **kuvailukäyttäjiä** YSO kehittämiseen
 - Uudet kuvailussa tarvittavat käsitteet
 - Käsitteiden tarkennukset, suhteet, korjaukset jne.
 - Kuka tahansa voi tehdä ehdotuksia finto.fi:n lomakkeilla

Yleisen suomalaisen ontologian kehittämiskäytännöt

- Ehdotusjärjestelmä
 - Ottaa vastaan ehdotukset finto.fi:stä ja luo "issuet"
- YSO-kokous
 - Asiantuntijaryhmä, joka hyväksyy uusia käsitteitä ja muutoksia termeihin
- Ontologiakehittäjien yhteistyöryhmä
 - YSOon linkittyvät erikoisontologiat ja yhteiset kehityslinjaukset
- Finton sisäinen YSO-toimitus
 - Käsittelee paikkaehdotukset, toteuttaa kokousten päätökset
- YSOon linkitystyö
 - Linkitetty avoin ja käytettävä data edellyttää viittaamista sekä yhteensopivien tunnisteen käyttöä
 - LCSH, Wikidata, MML:n paikannimirekisteri – muita?

Ehdotusjärjestelmä

- Ehdotuslomakkeet on integroitu finto.fi:hin
- Ehdotusten aakkosellinen listaus finto.fi:ssä:
 - YSO:n käsite-ehdotukset
- Ehdotukset, kommentit ja päätökset avoimesti Githubissa
 - Kommentointi edellyttää kirjautumista
- Käytössä sanastoissa: YSO, YSO-paikat, SLM

Miten teen ehdotuksen YSOon?

- Ehdotuslomakkeen paikka
 - Uusi käsite: YSO ja YSO-paikat etusivun lopussa
 - Muutokset käsitteeseen ehdotetaan kyseisen käsitteen sivulta
- Lomake myös ruotsiksi
- Ehdotuksia lajityyppi- ja muotosanastoon (SLM) voi tehdä YSO:n lomakkeella

Termien lukumäärät kielittäin			
Kieli	Päätermit	Ohjaustermit	Piilotermit
englanti	30903	5710	13561
suomi	31380	14845	16362
ruotsi	30934	18123	13339

Lataa tämä sanasto: [RDF/XML](#) [TURTLE](#) [MARCXML/suomi](#) [MARCXML/ruotsi](#)

[Ehdota uutta käsitettä tähän sanastoon](#)

URI	http://www.yso.fi/onto/yso/p20058		
Lataa tämä käsite:	RDF/XML TURTLE JSON-LD	Luotu 3.1.1994, viim	
Ehdota muutosta käsitteeseen			
LÄHES VASTAAVA KÄSITE	Wildcat (en)	Library of Congress	

YSO - uuden käsitteen ehdotuslomake

- Linkki YSO:n [etusivulla](#)
- Pakolliset kentät
 - **Tyyppi**: yleiskäsite tai paikka
 - **Päätermi** (asiasana)
 - **Perustelut** ehdotukselle
 - **Kuvailtava aineisto**
- Hyvät perustelut ja kuvailtava aineisto ovat tärkeitä, nopeuttavat käsittelyä ja parantavat mahdollisuutta tulla hyväksytyksi
- Käyttötarve kuvailussa tärkeä!

Ehdota uutta käsitettä YSOon ×

Sanastossa jo oleviin käsitteisiin voit ehdottaa muutoksia käsitesivulta

Tyyppi: *

Valitse ehdotuksen tyyppi ▲

- Yleiskäsite
- Maantieteellinen paikka

Termi ruotsiksi:

Termi englanniksi:

Vaihtoehtoiset termit ja ilmaisut:

YSO – käsite-ehdotus valinnaiset kentät

- Päätermit muilla kielillä
- Ohjaustermit
- Ylä- ja alakäsitteet (LT, ST),
assosiatiiviset käsitteet (RT)
- Kirjoita sanan alkua, niin lomake
tarjoaa YSO termejä
- YSON temaattinen ryhmä
- Vastaava käsite muualla (LCSH,
Wikidata, MML, ym.)
- Selittävä teksti, määritelmä tai
käyttöhuomautus

Termi ruotsiksi:

Termi englanniksi:

Vaihtoehtoiset termit ja ilmaisut:

Yläkäsite YSOssa (LT):

Alakäsitteet (ST):

Assosiatiiviset (RT):

YSA/YSO temaattinen ryhmä:

Valitse ryhmä(t) listalta

Vastaava käsite muussa sanastossa:

Sanasto (LCSH, Wikipedia tai vastaava)

URI tai termi

Tarkoitusta täsmentävä selite:

YSO – muutosten ehdotuslomake

- Linkki käsitesivulla
- Kuvaile tarkasti mitä olisi tarkoitus muuttaa
- Perustelut ovat tärkeitä ja tulevat näkyviin Githubissa
- Muutostyypit

Ehdota muutosta käsitteeseen [villikissa](#) ✕

Kuka tahansa YSON käyttäjä saa ehdottaa muutoksia sanastoon.

Ehdotettu muutos: *

Perustelut ehdotukselle: *

Ehdottajan organisaatio:

Lähetä muutosehdotus

YSO muutosten tyypit

- Muutosehdotukset näkyvät vain Githubissa.
- **Termin muutos.** Päätermi vaihdetaan tai ohjaustermit muuttuvat.
- **Tarkenteen lisäys.** Päätermiin lisätään selventävä sulkutarkenne.
- **Tarkenteen muutos.** Tarkenne vaihdetaan toiseen.
- **Käsitteen poisto.** Vanhentunut tai merkitykseltään epätarkka käsite poistetaan kokonaan sanastosta.
- **Käsitteen yhdistäminen.** Käsite yhdistetään toiseen, täysin tai lähes täysin samanmerkityksiseen käsitteeseen.
- **Käsitteen jakaminen.** Monimerkityksinen käsite jaetaan kahdeksi tai useammaksi uudeksi käsitteeksi.
- **Hierarkian muutos.** Ylä- tai alakäsitteen muutos (myös ryhmän muutos).

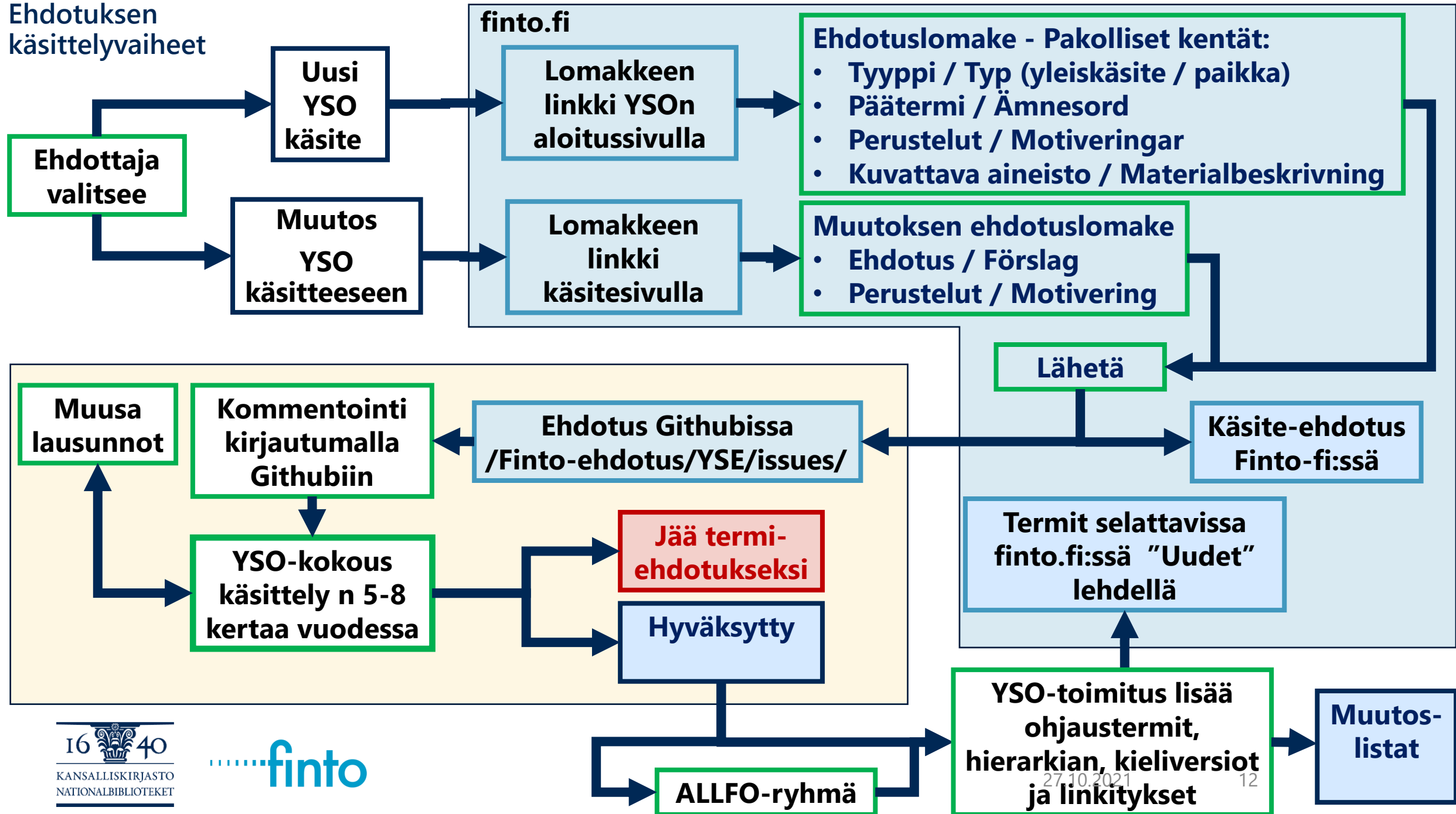
Ehdotusten käsittely Githubissa

- Ehdotusjärjestelmä luo "issueita" (asioita)
 - Mukana kaikki vuosien saatossa tulleet ehdotukset
 - Jos haluat vanhan jo käsitellyn ehdotuksen uudelleen käsittelyyn - käy kommentoimassa. YSO-toimitus lisää issueille Label- ja Milestone-merkintöjä
- Kommentointi
 - Edellyttää kirjautumista. Voi "peukuttaa" tai lisätä tarkentavan ja informatiivisen ym. kommentin. Keskustelu
- YSO-kokous käsittelee ehdotukset
 - Kokouksen päätökset kirjataan Githubiin kommentilla tai (hyväksytty) merkillä.
 - Yhden kokouksen issuet oman Milestone-merkin alla. Sama issue voidaan siirtää toiseen kokoukseen jatkokäsittelyyn
 - Hyväksytyt issuet suljetaan (closed)-merkintä. Käsité poistuu Finto.fi listalta

Hyväksytyt uudet käsitteet ja muutokset

- Uudet käsitteet löytyvät YSOsta omalta lehdeltään kuukausittain listattuna
- Github-issuet suljetaan ja käsite poistuu YSO-ehdotukset listalta
- Muuttuneet käsitteet on listattu Finton asiakaswikissä
 - YSO, YSO-paikat ja SLM – kullakin oma muutoslista
 - sekä suomeksi että ruotsiksi
 - Listalla ovat sellaiset muutokset, jotka aiheuttavat korjaustarvetta tietokannoissa, kuten käytettävän termin muuttuminen.

Ehdotuksen käsittelyvaiheet

YSO-kokous

- Noin 15 asiantuntijaa eri organisaatioista
- 4-5 koko päivän työpajaa vuodessa
- 100-150 ehdotusta per kokous
- Haasteelliset käsitteet erillisissä ongelmakokouksissa
- Keskustelee ehdotuksista ja niihin Githubissa liitetyistä kommentteista (ennakkokeskustelut)
- Pohtii ehdotetun termin (tai ehdotetun käsitteen) tarpeellisuutta yleisontologiassa ja kuvailussa
- Noudattaa käsittelyssä YSO:n kehityslinjauksia

YSO-kokouksen päätökset

- Voi hyväksyä uuden käsitteen ja siihen liittyvät termit
- Voi muuttaa käsite-ehdotuksen jonkun käsitteen ohjaustermiksi
- Voi todeta muutostarpeen muissa käsitteissä tai hierarkiassa
- Voi jättää termin ehdotukseksi, jos
 - tarvitaan lisäselvitystä tai käsite jää odottamaan myöhemmin syntyvää suurempaa kuvailutarvetta
 - Ei löydy kielivastaavuuksia – vastaava suomen- tai ruotsinkielinen käsite
- Päätökset kirjataan Githubiin
- Paikkakäsitteiden ehdotukset käsittelee YSO-toimitus
- Ruotsinkieliset termit ja paikannimet käsitellään YSO-kokouksen jälkeen ALLFO-ryhmässä (ÅÅ)

YSO-toimitus

- Kansalliskirjaston tietoasiantuntijoita
- Toteuttaa YSO-kokousten päätökset
- Lisää suomen- ja ruotsinkieliset termit ja englannin käännösvastineet. Suunnitteilla myös pohjoissaame.
- Lisää käsitteen hierarkia-, ryhmä- ja suhdemerkinnyt.
- Tekee linkitykset muihin sanastoihin
 - LCSH, Wikidata, MML paikannimirekisteri
 - YSO:n tietoja täydennetään automaattisesti linkitysten avulla
- Käsittelee paikkakäsitteiden ehdotukset
- Pyytää musiikin käsitteistä asiantuntijalausunnot Muusalta

Ontologiakehittäjien yhteistyöryhmä

- Noin 30 asiantuntijaa
 - YSO-pohjaisten erikoisontologioiden ylläpitäjiä
 - YSON ja KOKOn käyttäjäorganisaatioita
- Ontologioiden kehittämiseen liittyvät linjaukset
 - YSON kehityslinjaukset
 - Terminmuodostus, käsitteenmuodostuskielet suomi ja ruotsi
 - Käsitetyypit
 - Hierarkiaperiaatteet
 - Linkityspeeriaatteet
 - Käsiteryhmät
 - Huomautukset, Määritelmät ja Lähteet
 - Käsitteen poistamiskäytännöt
 - KOKO-ontologian linjaukset
 - KOKOssa on yhdistettynä YSO ja YSO-pohjaisia erikoisontologioita

YSON linkitystyö

- YSO ja kongressin kirjaston sanasto (LCSH)
 - Linkki lisätään aina, kun soveltuva vastine on saatavilla
- YSO ja Wikidata
 - Wikidatassa vastaavaan käsitteeseen lisätään YSO-tunniste –ominaisuus
 - YSOon voidaan lisätä wikidata-linkki samaan tapaan kuin LCSH
- MML paikannimirekisteri
 - Paikkojen pysyvä tunniste voidaan lisätä YSO-paikat käsitteisiin
- Linkitysten avulla finto.fi:n käsitteisiin voidaan lisätä automaattisesti koordinaattitietoja sekä muunkielisiä termejä
- YSON linkit YSA- ja Allärs-sanastoihin poistunevat myöhemmin

Yhteystiedot

www.kansalliskirjasto.fi

Sähköposti: [finto-posti @ helsinki.fi](mailto:finto-posti@helsinki.fi)

Finto-palvelu: finto.fi

Asiakaswiki: kiwi.fi/display/Finto

Twitter: [@Fintopalvelu](https://twitter.com/Fintopalvelu)

